

## РОЛЬ І ЗНАЧЕННЯ ТВОРЧОСТІ В. ШТЕРНБЕРГА У РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКОГО ЖИВОПИСУ XIX ст.

Вінницький національний технічний університет

### Анотація

*У статті висвітлюється роль і значення творчості Василя Штернберга у розвитку українського живопису XIX ст.*

**Ключові слова:** Василь Штернберг, художник, картина, український живопис, пейзаж.

### Abstract

*The article highlights the role and significance of Vasyl Sternberg's work in the development of Ukrainian painting of the XIX century.*

**Keywords:** Vasily Sternberg, artist, painting, Ukrainian painting, scape.

### Вступ

У XIX ст. в Україні під впливом демократичних тенденцій відбувається бурхливий розвиток живопису, розвій багатьох жанрів і напрямів цього виду мистецтва. В українському живописі XIX ст. знайшли відображення і класицизм, і романтизм з реалізмом, і декаданс. Плавні переходи від одного стилю до іншого і розвиток нових напрямів сприяли появі великої кількості майстерних творів.

На розвиток українського живопису цього періоду значний вплив мала творчість вихованців Петербурзької Академії мистецтв, багато з яких жили і творили в Україні. Серед випускників цього навчального закладу викликає зацікавленість творчість Василя Штернберга. Митець був одним із перших художників, які почали змальовувати сцени побутового життя українців у своїй творчості. Він та його однодумці намагалися відобразити реалізм та особливості життя українського народу.

Метою статті є з'ясування ролі і значення творчості В. Штернберга у розвитку українського живопису XIX ст.

### Результати дослідження

В. Штернберга вважають одним із засновників української школи пейзажного і побутового живопису. Його творчість припадає на 1835 – 1845 роки. В Україні художник провів близько трьох років, які були найбільш плідними.

Першою роботою В. Штернберга в Україні є картина «Садиба Г. С. Тарновського в Качанівці» (1837). У цій роботі можна побачити творчий настрій та бачення автора. Тут художник виробив власний принцип, який згодом дістав назву перспективно-панорамного. За описами колег В. Штернберга, при написанні садиби його більше цікавило навколишнє середовище – природа, ніж сама садиба, вона була ніби доповненням. На картині також можна помітити звичайних людей, які займаються повсякденними справами. В. Штернберг дуже тісно зображує зв'язок між природою та людиною. Таке невелике доповнення наділяє картину відчуттям, що ти спостерігаєш не картину, а реальну сцену чи фото. Ці риси стануть визначальними, як у художній спадщині В. Штернберга, так і у пейзажах Т. Шевченка. Загалом, дослідники вважають, що дружба Т. Шевченка з В. Штернбергом мала великий вплив на його творчість [2, 135].

На відміну від попередників, В. Штернберг велику увагу приділяв небу. Митець розумів, що це важлива складова композиції, яка займає, зазвичай, більшу її частину та від якої, в цілому, залежить освітлення та настрої картини. Це добре помітно на картині «Вітряк у степу» (1838). Тут зливаються холодний та теплі тони — неба і степу. На небі зображено багато хмар, автор концентрує увагу глядача на них. Також можна помітити майстерну роботу над освітленням, у центрі хмари освітлені. Таку особливість можна буде спостерігати і у наступних картинах художника.

В. Штернберг любив відтворювати реальність такою якою вона є. Це можна побачити в картині «Вулиця в селі» (1838). Ця робота є доволі похмурою, тут зображено частину села – вулицю, видно бідні, косі тини і такі ж самі хатки. По вулиці йде жінка, яка несе дитину на руках. У цьому краєвиді

постає новий для українського живопису буденний мотив. Тут також можна простежити чудову роботу над освітленням: світло випромінюється з-за хмар і освітлює сільську вуличку, ховаючи все інше в тінь. Такий прийом був характерний для романтиків і свідчив про те, що В. Штернберг запозичив його у них.

Таку ж гру з освітленням можна побачити у картині «Переправа через Дніпро під Києвом» (1837). Художник майстерно здійснює перехід між планами. Передній план – беріг з людьми, освітлений сонцем, а на задньому плані Київ та Дніпро. Це все доповнюється небом з хмарами. Краєвид сповнений грою фарб та контрастів, характеризується романтичністю, але вигляд є реалістичним. На відміну від попереднього, цей твір сповнений свіжістю та легкістю.

Такі ж риси притаманні картині «Вигляд Подолу в Києві» (1837). На передньому плані можна побачити стару хатинку, у якій, мабуть, давно ніхто не живе, далі йде вуличка з невеликим парканом, з правого боку якої стоять церкви, а на задньому плані, на горі височіє собор Фролівського монастиря [3].

У цьому творі художника можна спостерігати вже не поступовий перехід від темного першого плану до світлої далечини, як у класицизмі, не контрасти світлотіней, як у романтиків, а принципово нову якість – рівномірне розсіювання світла й тіні, що надає краєвидові внутрішнього руху. Золотаве проміння сонця, що освітлює бідні хатки, дерева, надає краєвидові поетичності. Але тут відсутні романтична схвильованість, піднесення. Краєвидові притаманний ліризм, він ніби перейнятий тишею надвечір'я.

Однією із головних особливостей творчості В. Штернберга є максимальна увага до деталей. Митець любив писати свої твори на невеличких дощечках і завжди уважно, любовно опрацьовував кожний сантиметр поверхні. Іноді він використовував для написання спресований картон, покритий шаром олійної фарби, що на перший погляд, було схоже на дощечку. Таким способом було написано картини «Хлопчик-пастух», «Водяний млин», «Вигляд Подолу в Києві», «Альтанка в Качанівці». Їхні деталі вимальовані напрочуд точно й виразно.

Живучи в Україні, В. Штернберг побував у багатьох містах та селах, відвідав ярмарки, відчув життя українського народу. У доробку художника є декілька варіантів малюнків та акварелей із зображенням ярмарку. Однією з таких є картина «Ярмарок у містечку Ічні» (1836). На ній зображено багато людей, одягнених в українське вбрання, свійських тварин. Також видніються верхівки хатинок і наметів. Одразу впізнаються риси В. Штернберга – небо з хмарами та майстерна робота над освітленням.

Перед тим як писати картину, В. Штернберг спочатку опрацьовував усі деталі на заготовці – рисунку. Але в нього це вже не було тим простим кресленням, яке готували живописці академічного плану для своїх майбутніх картин: підготовчі натурні студії художника більш безпосередні й правдиві. У рисунку митець накидав мотив, який його привабив, щоб перевірити, наскільки він цікавий, з'ясувати для себе його композицію, вивчити структуру його компонентів. Характерно, що рисунки В. Штернберга ніколи не були натуралістичними, на це вплинуло навчання в класі К. Брюллова. Відомо, що великий майстер завжди вимагав від учнів свідомого вивчення природи, доводив на конкретних прикладах перевагу продуманого зображення над звичайним копіюванням природи.

## Висновки

Таким чином, творчість В. Штернберга мала важливе значення для розвитку українського живопису ХІХ ст. і започаткувала популяризацію ідеалу романтичного образу. Твори художника стали основою для становлення національної школи українського пейзажного живопису на чолі з В. Орловським, С. Васильківським, П. Левченком.

Окрім того, перебування В. Штернберга, вихованця Петербурзької Академії мистецтв, в Україні і зближення його з діячами української культури відіграло позитивну роль у зміцненні, взаємозбагаченні творчих зв'язків української та російської інтелігенції.

## СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Ковпаненко Н. Г. Штернберг Василь Іванович / Н. Г. Ковпаненко // Енциклопедія історії України. - К.: Наукова думка, 2013. - Т. 10. - С. 660-661.

2. Судак В. Т. Г. Шевченко та В. І. Штернберг / В. Судак // Тарас Шевченко - художник: дослідження, розвідки, публікації. – К., 1963. – С. 130-141.

3. Історичні види: офіційний сайт. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://www.pslava.info/Kyiv\\_132,151683.html](http://www.pslava.info/Kyiv_132,151683.html)

4. Сідлецька Т. І. Історія української культури. Ч.І: навч. пос. / Т. І. Сідлецька. - Вінниця: ВНТУ, 2016. - 119 с.

**Кравчук Сергій Миколайович** — студент групи 2СІ-16б, факультет комп'ютерних систем і автоматики, Вінницький національний технічний університет, Вінниця, e-mail: serhiikravhuk@gmail.com

Науковий керівник: **Сідлецька Тетяна Іванівна** — кандидат мистецтвознавства, доцент кафедри філософії та гуманітарних наук, Вінницький національний технічний університет, Вінниця, e-mail: sidletska79@gmail.com

**Kravchuk Serhii M.** — student group 2SI-16b, Faculty of Computer Control Systems and Automatics, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia, e-mail : serhiikravhuk@gmail.com

Supervisor: **Sidletska Tetyana Ivanivna** — Ph.D. Art criticism, associate professor at the Department of Philosophy and Humanitarian studies, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia, e-mail: sidletska79@gmail.com